

Andrzej Tokarski

Uniwersytet WSB Merito Toruń, Polska ■ WSB Merito University Torun, Poland

Maciej Kopczyński

Uniwersytet WSB Merito Toruń, Polska ■ WSB Merito University Torun, Poland

Skala i przyczyny zadłużania się gospodarstw domowych w Polsce w latach 2019–2024

The Scale and Causes of Household Debt in Poland: 2019–2024

Streszczenie: Celem artykułu jest analiza zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w latach 2019–2024, jego przyczyn oraz okoliczności mu towarzyszących na podstawie analizy danych z *Raportu InfoDług* przygotowanego na podstawie danych Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor i bazy informacji kredytowej BIK, a także danych KRUK S.A. we współpracy z Ogólnopolskim Panelem Badawczym Ariadna i Krajowego Rejestru Długów dotyczących zadłużenia gospodarstw domowych. Zjawisko zadłużenia jest uznawane powszechnie za naturalny czynnik towarzyszący wzrostowi gospodarczemu w krajach rozwiniętych. W artykule przyjęto hipotezę, iż analiza przyczyn i charakterystyki oraz wysokości zadłużenia pod kątem demograficznym, zmian w horyzoncie czasowym i w odniesieniu do najczęstszych źródeł zobowiązań pozwala na lepsze zrozumienie skali problemu. Skłonność gospodarstw domowych do zaciągania zobowiązań jest ściśle związana z poziomem rozwoju gospodarczego, stąd najwyższe zadłużenie gospodarstw domowych odnotowuje się w krajach rozwiniętych.

Abstract: The subject of the article is an analysis of household debt in Poland, its causes and accompanying circumstances based on an analysis of data from the *InfoDług* Report prepared on the basis of data from the *BIG InfoMonitor* Debtor Register and the BIK credit information database, as well as data from KRUK S.A. in cooperation with the Ariadna National Research Panel and the National Debt Register regarding household debt. The phenomenon of debt is widely recognized as a natural factor accompanying economic growth in developed countries. The article assumes the hypothesis that an analysis of the causes and characteristics of debt, both in terms of demographics and its most common sources, allows for a better understanding of the scale of the problem. Households' willingness to incur debts is closely related with their level of economic development, hence the highest debt is recorded in developed countries.

Słowa kluczowe: czynniki (determinanty) zadłużenia gospodarstw domowych; gospodarstwo domowe; zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce

Keywords: factors (determinants) of household debt; household; household debt in Poland

Sugerowana cytacja/Suggested citation:

Tokarski, A., Kopczyński, M. (2024). Skala i przyczyny zadłużania się gospodarstw domowych w Polsce w latach 2019–2024. *Przedsiębiorczość - Edukacja [Entrepreneurship - Education]*, 20(2), 11–29. <https://doi.org/10.24917/20833296.202.1>

Wstęp

Jednym z najtrudniejszych obecnie problemów w gospodarce globalnej jest szybkie narastanie długów. Zadłużają się państwa, przedsiębiorstwa i inne instytucje, osoby prawne i osoby fizyczne. Narastanie światowego zadłużenia traktowane jest jako jeden z fundamentalnych czynników kryzysogennych w ujęciu globalnym (Mączyńska, 2017). Narasta bowiem ryzyko niewypłacalnych dłużników i ryzyko zatorów płatniczych, co tworzy bariery harmonijnego funkcjonowania gospodarki i społeczeństwa. Trend narastania zadłużenia dotyczy zarówno osób prawnych, jak i osób fizycznych. Taki trend występuje też w Polsce.

Świat zadłuża się na potęgę. Globalny dług publiczny wzrósł w 2022 r. do rekordowego poziomu 92 bln dolarów - wynika z raportu ONZ *A World of Debt*. To poziom pięć razy wyższy niż w 2000 r., kiedy globalne zadłużenie szacowano na 17 bln dolarów. Wzrost zadłużenia był znacznie szybszy niż wzrost gospodarczy - światowy produkt krajowy brutto zaledwie się potroił (Misztal, 2023).

Z kolei eksperci S&P Global Ratings prognozują, że w 2024 r. 137 ocenianych przez agencję państw zaciągnie na rynkach finansowych długoterminowy dług równowartości 11,5 bln dolarów. Jest to wzrost o 8% w stosunku do 2023 r. i o ponad 50% powyżej poziomów odnotowanych przed pandemią (Gadomski, 2024).

Współczesna gospodarka w krajach rozwiniętych w dużej mierze opiera się na długu (Wałęga A., Wałęga G., 2018). Zjawisko zadłużenia jest uznawane powszechnie za naturalny czynnik towarzyszący wzrostowi gospodarczemu w krajach rozwiniętych. Zjawisko zadłużenia nie jest natomiast uznawane za czynnik decydujący o powstaniu i dynamice nadmiernego zadłużenia (Swoboda, 2014).

Skłonność gospodarstw domowych do zaciągania zobowiązań jest ściśle związana z poziomem rozwoju gospodarczego, stąd ich najwyższe zadłużenie odnotowuje się w krajach rozwiniętych (Bolibok, 2017).

Z określenia „zadłużony” wynikają dwa wnioski: taki, który zaciągnął zobowiązanie, a jednocześnie taki, który tego zobowiązania nie jest w stanie spłacić (Hrycaj, Kosmal, 2021).

W obszarze pomiaru zadłużenia w literaturze wskazywane są pewne jego poziomy (Kuchciak, 2013):

- zadłużenie normalne - w przypadku terminowego realizowania wymagalnych płatności,
- nadmierne zadłużenie przejściowe - czasowo występujące problemy z regulowaniem w wymaganym terminie zaciągniętych zobowiązań,
- nadmierne zadłużenie trwale - gdy występuje długoterminowe trudności w spłacie zobowiązań,
- brak zdolności płatniczej - zaistnienie zupełnej niezdolności do spłaty zaciągniętych zobowiązań,
- niemożność utrzymania standardu życia - brak możliwości jednoczesnego regulowania zobowiązań i utrzymania dotychczasowego poziomu życia,
- niewypłacalność - gdy wartość posiadanych aktywów nie pokrywa wysokości zaciągniętych zobowiązań.

Zadłużanie się może mieć charakter:

- formalny – zadłużanie się w bankach, SKOK-ach, instytucjach kredytowych, instytucjach świadczących usługi masowe, instytucjach pozarządowych, kasach zapomogowo-pożyczkowych,
- nieformalny – zaciąganie zobowiązań u rodziny, znajomych.

W podstawowym ujęciu zadłużenie gospodarstw domowych ma charakter kredytowy i pozakredytowy (Nowak, 2015). W skład zadłużenia kredytowego wchodzi długi pieniężne, czyli kredyty i pożyczki zaciągnięte przez gospodarstwa domowe w sektorze bankowym i pozabankowym.

Zadłużenie pozakredytowe tworzą długi z tytułu niezapłaconych alimentów, mandatów, rachunków telekomunikacyjnych, czynszów, za media, kar za jazdę bez biletu, prawomocnych wyroków sądowych.

Na pojęcie zadłużenia gospodarstwa domowego można spojrzeć wąsko lub szeroko, w zależności od kontekstu. W wąskim ujęciu pojęcie to kojarzone jest głównie z zaciąganiem kredytów w instytucjach finansowych, w szerszym natomiast pod uwagę bierze się nie tylko zadłużenie w bankach i instytucjach parabankowych, ale także zadłużenie w instytucjach pozabankowych, w tym instytucjach masowych, zaliczanych do usług komunalnych dostarczanych na rzecz społeczności lokalnej (Grzege, 2022).

Biorąc pod uwagę poziom zadłużenia gospodarstwa domowego, można wyróżnić gospodarstwa (Lea, Webley, Walker, 1995):

- bez zadłużenia, czyli takie, które nie mają zaległości w spłacie zobowiązań, wszystko spłacają w terminie,
- ze średnim zadłużeniem, czyli gospodarstwa, które spłacają swoje zobowiązania, ale ze spóźnieniami, co może wynikać z różnych czynników sytuacyjnych, w tym losowych,
- z poważnym zadłużeniem, czyli gospodarstwa, w przypadku których dług stanowi podstawę do uruchomienia procesu windykacji lub procesu sądowego w sprawie odzyskania pieniędzy przez wierzycieli.

Determinanty (czynniki) zadłużenia gospodarstw domowych

Zadłużenie gospodarstw domowych bywa spowodowane splotem rozmaitych okoliczności, obejmującym zarówno czynniki typowo ekonomiczne, w tym spadek dochodów lub wzrost wydatków, jak i pozaekonomiczne, takie jak choroba (Świecka, 2009).

Zadłużenie może być spowodowane przyczynami tkwiącymi w obrębie samego gospodarstwa domowego (przyczyny endogeniczne, wewnętrzne) lub istniejącymi na zewnątrz (przyczyny egzogeniczne) (Mazurek-Krasodomska, 2011).

Zadłużenie gospodarstw domowych może być też efektem splotu różnorodnych czynników, które mogą mieć charakter egzogeniczny i endogeniczny (Kalczyńska, 2008). Do pierwszych z nich zaliczyć można te czynniki, na które gospodarstwo domowe nie ma wpływu, np. zmiany kursu walutowego czy stóp procentowych, nagła utrata pracy. W drugiej grupie należy wskazać czynniki dotyczące cech osobowościowych członków gospodarstwa domowego, np. skłonność do ryzyka, skłonność do oszczędzania, postawy prokonsumpcyjne, a także stan wiedzy o finansach i funkcjonowaniu rynku i produktów finansowych, czy umiejętność radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych (Przybylska-Kapuścińska, 2011).

Przyczyny egzogeniczne mogą być rozpatrywane w ujęciu mikroekonomicznym oraz makroekonomicznym, a także w skali krajowej i międzynarodowej.

Czynniki makroekonomiczne wyznaczają możliwość działania i rozwoju gospodarstw domowych i wynikają m.in. ze zmian w systemie podatkowym, polityki pieniężnej banku centralnego, zmian cen kontrolowanych przez rząd (Dąbrowska, Warcholak, 2018). Natomiast czynniki mikroekonomiczne, łatwiejsze do zaobserwowania i w praktyce mające kluczowe znaczenie dla bankructwa, powiązane są z tworzeniem warunków do zadłużania się gospodarstw domowych np. przez liberalizację polityki kredytowej i udzielanie kredytów osobom o wątpliwej zdolności kredytowej, przy jednoczesnym rozwoju agresywnych kampanii reklamowych. Należy zwrócić uwagę na fakt, że czynniki mikroekonomiczne, nękając spiralę konsumpcji, wpływają także na rozwój usług kredytowych przeznaczonych dla gospodarstw domowych, co powoduje rozmaite interakcje pomiędzy ogólną sytuacją ekonomiczną, w tym poziomem konsumpcji i zruchowaniami gospodarstw. W płaszczyźnie mikroekonomicznej poziom nadmiernego zadłużenia gospodarstw domowych może ograniczać akcję kredytową banków. Natomiast uwarunkowania makroekonomiczne, takie jak bezrobocie czy inflacja, mogą pogłębiać rozmaite problemy ekonomiczne gospodarstw, w tym także zwiększać poziom ich nadmiernego zadłużenia.

Przyczyny endogeniczne (wewnętrzne) tkwią w wadliwej gospodarce finansowej badanych podmiotów. Gospodarstwa domowe są w stanie zapobiegać tym przyczynom. Kluczowe przyczyny endogeniczne zadłużenia gospodarstw domowych to:

- nieumiejętność gospodarowania środkami pieniężnymi,
- brak wiedzy z zakresu finansów (w tym instrumentów finansowych),
- nadmierna konsumpcja, kosztem oszczędności i inwestycji,
- niedostosowanie możliwości finansowych do wydatków,
- nadmierne zadłużanie się w instytucjach bankowych,
- nieadekwatna ocena własnej kondycji finansowej,
- zmiany w liczbie członków gospodarstw domowych (np. rozwód, śmierć współmałżonka, wypadek, pojawienie się potomka).

Oprócz czynników ekonomicznych zadłużenia (np. dochód, wielkość zadłużenia, zasobność gospodarstwa domowego) można wyróżnić także uwarunkowania pozaekonomiczne. Należą do nich:

- czynniki geograficzne, wynikające z miejsca położenia gospodarstwa (np. wieś),
- czynniki demograficzne, opierające się na uwarunkowaniach związanych z modelem gospodarstw (np. związanych z wiekiem członków badanych podmiotów, liczbą osób współtworzących gospodarstwo, obecnością dzieci),
- czynniki społeczne, będące pochodną pozycji społecznej i obejmujące takie elementy, jak zawód, tradycje, wykształcenie, pochodzenie narodowościowe, rasa, religia,
- czynniki behawioralne, odnoszące się do cech osobowości (np. przywiązanie do usług bankowych, reakcja na akcje marketingowe).

Przyczyny zadłużenia konsumenckiego mają złożony charakter, zarówno czysto ekonomiczny, jak i społeczny czy też rodzinny. Należą do nich zwłaszcza (Tereszkiewicz, 2012):

- brak regularnych dochodów, wynikający w głównej mierze z braku zatrudnienia,
- nieumiejętne czy niefrasobliwe dysponowanie własnymi środkami finansowymi,
- nadmierne zaciąganie kredytów i pożyczek u wierzycieli instytucjonalnych,
- niepowodzenie rozmaitych inwestycji, głównie budowlanych,
- problemy osobisto-rodzinne, przede wszystkim rozpady związków; w licznych

wypadkach również śmierć zarobkującego partnera prowadzi do zubożenia partnera pozostałego przy życiu,

- problemy zdrowotne, które prowadzą do powstania wysokich kosztów dla dłużnika i jego rodziny.

Tabela 1. Wybrane czynniki wpływające na zadłużenie gospodarstw domowych

Grupy czynników	Czynniki
Demograficzne	wiek, poziom edukacji, wielkość rodziny, płeć, czas trwania życia, populacja, rasa, religia, region
Ekonomiczne	dochód rozporządzalny, dochód osobisty, budżet domowy, posiadane aktywa, posiadane nieruchomości, oczekiwany dochód osobisty, aktywa netto
Rynkowe	stopa procentowa, poziom zabezpieczenia społecznego, koszty kredytu i koszty okołokredytowe
Behawioralne	motyw dziedziczenia, percepcja ryzyka, percepcja pomocy rządowej, oczekiwana użyteczność, zaufanie konsumentów, subiektywna ocena sytuacji materialnej
Strukturalne	rola rynku kapitałowego, specyfika sektora bankowego, konkurencja w sektorze bankowym, kapitał zagraniczny w sektorze bankowym
Specyficzne	ograniczenia prawne, wytyczne organów nadzoru rynku kapitałowego i bankowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Duczkowski, Słowik (2022: 45)

A. Wiśniewska zaproponowała następującą listę determinant powodujących zadłużenie się gospodarstw domowych (Wiśniewska, 2016):

- konsumpcyjny styl życia,
- dodatkowe strumienie i świadczenia pieniężne (które zwiększają zdolność do regulacji i zaciągania zobowiązań),
- podatność i reagowanie na bodźce zewnętrzne,
- ułatwiony dostęp do instrumentów dłużnych i jednostek, pozwalających na zaciąganie zobowiązań,
- brak długofalowych planów finansowych.

Według E. Mazurek-Krasodomskiej wśród czynniki determinujących sytuację finansową gospodarstwa domowego wymieniła zadłużenie gospodarstw domowych jako ważny czynnik wpływający na standing ekonomiczny tegoż gospodarstwa domowego.

Tabela 2. Wybrane czynniki determinujące sytuację finansową gospodarstwa domowego

Element kształtujący sytuację finansową gospodarstwa domowego	Determinanty sytuacji finansowej podmiotu
Dochody	<ul style="list-style-type: none"> – poziom i kierunek wykształcenia członków gospodarstwa domowego – aktualne bogactwo, majątek – wartość „czasu wolnego” dla poszczególnych członków gospodarstwa domowego – ograniczenie czasowe – polityka podatkowa państwa

Wydatki konsumpcyjne	<ul style="list-style-type: none"> – wielkość dochodu rozporządzalnego – ograniczenie budżetowe – przewidywania dotyczące wzrostu dochodu – dochód permanentny, czyli dochód w ciągu całego cyklu życia – aktualne bogactwo, majątek – ceny dóbr konsumpcyjnych i inwestycyjnych – ograniczenie cenowe – inflacja – warunki międzyokresowego wyboru struktury konsumpcji, czyli wysokość stopy procentowej – preferencje konsumentów, w tym skłonność do oszczędzania – moda i upodobania członków gospodarstwa domowego
Oszczędności danego okresu	<ul style="list-style-type: none"> – oczekiwania dotyczące zmian stóp procentowych w przyszłości – oczekiwania dotyczące przyszłej sytuacji gospodarczej – stopień rozwoju instrumentów finansowych, instytucji i rynku finansowego w danym kraju – poziom obciążenia podatkowego – relacja: dochód a ryzyko
Zakumulowane oszczędności (aktywa finansowe)	<ul style="list-style-type: none"> – stopy procentowe – kształtowanie się kursów walutowych – skłonność do ryzyka członków gospodarstwa domowego – aktualna koniunktura gospodarcza i giełdowa
Zadłużenie	<ul style="list-style-type: none"> – skłonność do konsumpcji gospodarstwa domowego – przewidywania dotyczące wzrostu przyszłego dochodu – aktualna wysokość i oczekiwania co do zmian stóp procentowych w przyszłości – stopień pewności w stosunku do zatrudnienia w przyszłości – bieżący poziom zadłużenia – stabilizacja polityczna i gospodarcza oraz oczekiwania odnośnie do rozwoju sytuacji w przyszłości – łatwość dostępu do kredytu – wysokość oprocentowania kredytu – zdolność kredytowa gospodarstwa domowego – oczekiwania dotyczące przyszłej sytuacji finansowej gospodarstwa domowego
Majątek rzeczowy	<ul style="list-style-type: none"> – koniunktura gospodarcza – popyt i podaż na dane dobro – tempo zużycia ekonomicznego – utrata wartości przez dany element majątku rzeczowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mazurek-Krasodomska (2011: 553)

Według wyników badania Quality Watch, w 2019 r. w Polsce na liście powodów, które usprawiedliwiłyby niepłacenie bieżących zobowiązań są (*Zaległości Polaków to już...*, 2019):

- zdarzenia losowe takie jak choroba (45%),
- zbyt niskie zarobki (35%),
- zapewnienie odpowiedniego poziomu życia dzieciom i rodzinie (23%),
- za niskie emerytury i renty (22%),

- pożyczanie w celu podreperowania zdrowia, wiedząc, że nie będzie można oddać tej pożyczki (22%),
- utrata pracy (20%),
- potrzebna pomoc rodzinie (12%),
- zagrożenie upadłością konsumencką (6%),
- brak edukacji finansowej (5%).

Rycina 1. Przyczyny braku terminowej płatności zobowiązań przez gospodarstwa domowe w Polsce (wyniki badania Quality Watch)

Źródło: *Zaległości Polaków to już...* (2019)

Raport Krajowego Rejestru Długów z 2022 r. wskazuje, iż Polacy zadłużają się i powiększają istniejące długi nie tylko dlatego, że realizują swoje plany mieszkaniowe. Przyczyną kłopotów finansowych według wyników uzyskanych w badaniu są (*Raport InfoDług, 2023*):

- inflacja – 36% wskazań,
- niskie zarobki – 22%,
- wysokie koszty spłacanych kredytów oraz wzrost stopy procentowej – 8%,
- wojna na Ukrainie,
- podwyżki cen pali i energii.

Tak więc przyczyny wzrostu zadłużenia gospodarstw domowych są złożone i wielorakie, podobnie jak czynniki, które to zadłużenie determinują (Duczkowski, Słowik, 2022).

Zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce – analiza danych wtórnych

Zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce przeanalizowano na podstawie danych *Raportu InfoDług* przygotowanego na podstawie danych Rejestru Dłużników BIG InfoMonitor i bazy informacji kredytowej BIK, a także danych udostępnionych przez Krajowy Rejestr Długów.

W tabeli 3 przedstawiono dane dotyczące zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w latach 2019 – I półrocze 2024 r. z uwzględnieniem przedziału wiekowego, w tabeli 4 ukazano liczbę zadłużonych gospodarstw domowych w analizowanym okresie, natomiast w tabeli 5 – średnią wartość zaległego zobowiązania przypadającą na osobę z określonego tytułu.

Tabela 3. Zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce w latach 2016–2024 w mld zł

Przedział wiekowy	2019	2020	2021	2022	2023	I półrocze 2024
18-25	1,16	1,14	0,90	0,87	1,01	0,99
26-35	10,03	10,05	8,55	8,24	8,76	8,77
36-45	22,13	22,43	19,15	20,28	21,10	21,20
46-55	20,97	22,52	20,47	24,06	25,93	26,91
56-65	14,45	15,11	13,55	14,70	15,37	15,85
Powyżej 65 r.ż.	8,94	10,12	9,83	10,71	11,33	11,75
Zadłużenie ogółem	77,70	81,39	72,51	79,00	83,54	85,49

Źródło: Rejestr Dłużników BIG InfoMonitor i baza informacji kredytowej BIK

Analizując dane zawarte w tabeli 3, można wyciągnąć następujące wnioski:

- zadłużenie ogółem polskich gospodarstw domowych wzrosło z 77,7 mld zł w 2019 r. do 85,49 mld zł w I kwartale 2024 r. (przyrost o 10,2%),
- największe zadłużenie posiadają gospodarstwa domowe osób w przedziale 36-45 lat i 46-55 lat,
- w przedziale wiekowym 36-45 lat zadłużenie kształtuje się na poziomie 19,15 mld zł w 2021 r. jako najniższe i 22,43 mld zł w 2020 r. jako najwyższe. Spadek zadłużenia zanotowano w tym przedziale wiekowym w 2019 r., a w następnych latach zadłużenie systematycznie rosło, osiągając wartość 21,20 mld zł w I półroczu 2024 r.,
- w przedziale wiekowym 46-55 zadłużenie spadło w 2021 r. i wyniosło 20,47 mld zł, a następnie w latach 2022 i I półroczu 2024 r. wzrastało, osiągając poziom 26,91 mld zł w I półroczu 2024,
- w najmłodszym przedziale wiekowym 18-25 w analizowanym okresie zadłużenie kształtowało się na zbliżonym poziomie ok. 1 mld zł,
- niepokojący i negatywny jest fakt wzrostu zadłużania osób w wieku powyżej 65 roku życia, czyli emerytów, gdyż poziom zadłużenia przekroczył kwotę 10 mld zł w 2022 r. i wykazywał dynamikę wzrostową w kolejnych latach, to jest zarówno w 2023 r. i w I kwartale 2024 r.

Na podstawie danych zawartych w tabeli 4 można zauważyć, że:

- liczba zadłużonych gospodarstw domowych w latach 2019 – I półrocze 2024 kształtowała się na najniższym poziomie wynoszącym 2,60 mln w I półroczu 2024 r. i na najwyższym poziomie 2,8 mln zadłużonych gospodarstw domowych w latach 2019-2020,

- liczba zadłużonych gospodarstw domowych nieznacznie spadła z poziomu 2,8 mln w 2020 r. do poziomu 2,60 mln w I półroczu 2024 r.,
- największa liczba zadłużonych gospodarstw domowych to gospodarstwa osób w wieku 36–45 lat, przy czym najwięcej z tych gospodarstw było zadłużonych w 2020 r. (715 862 tys.), a najmniej – w I półroczu 2024 r. (661 475 tys.),
- najmniejsza liczba zadłużonych gospodarstw domowych to gospodarstwa osób w przedziale wiekowym 18–25 lat – 121 504 tys. w I półroczu 2024 r. i 147 749 tys. w 2019 r.,
- niepokoi wzrost zadłużenia gospodarstw domowych osób powyżej 65 roku życia, gdyż w 2019 r. było to 366 071 tys., a w I półroczu 2024 r. już 380 504 tys. (przyrost o 3,94%).

Tabela 4. Liczba zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce latach 2016–2024 w mln zł

Przedział wiekowy	2019	2020	2021	2022	2023	I półrocze 2024
18–25	147 749	137 322	124 271	126 177	130 009	121 504
26–35	574 538	559 480	526 580	514 394	501 295	480 677
36–45	713 908	715 862	678 317	679 894	677 705	661 475
46–55	554 045	569 989	551 321	574 971	583 558	578 749
56–65	437 876	436 360	400 874	394 934	382 089	371 475
Powyżej 65 r.ż.	366 071	383 266	378 083	387 335	386 230	380 504
Zadłużeni ogółem	2,8	2,8	2,67	2,68	2,66	2,60

Źródło: Rejestr Dłużników BIG InfoMonitor i baza informacji kredytowej BIK

Tabela 5. Średnia wartość zaległego zobowiązania przypadająca na osobę z określonego tytułu latach 2016–2024 w mln zł

Wyszczególnienie	2019	2020	2021	2022	2023	I półrocze 2024
Średnia wartość zaległego zobowiązania	27 784	29 019	27 242	29 428	31 351	32 893
Średnia wartość zaległego zobowiązania pozakredytowego	18 950	19 659	18 390	21 088	22 484	23 353
Średnia wartość niezapłaconych alimentów	39 912	41 202	36 959	48 910	52 248	54 193
Średnia wartość wierzytelności windykowanej	12 750	13 509	9 626	10 099	11 673	12 032
Średnia wartość zaległości wynikające z prawomocnego wyroku sądowego z tytułem wykonawczym	8 870	10 426	11 149	12 203	13 343	13 813

Średnia wartość zaległego zobowiązania kredytowego	29 761	31 302	29 944	31 253	33 195	35 112
Średnia wartość zaległego kredytu mieszkaniowego	183 317	204 618	202 480	200 094	190 332	213 435
Średnia wartość zaległego kredytu konsumpcyjnego	24 063	24 870	23 047	21 685	22 848	23 792
Średnia wartość zaległości na karcie kredytowej, koncie osobistym	4 920	5 181	4 708	4 821	5 346	5 346

Źródło: Rejestr Dłużników BIG InfoMonitor i baza informacji kredytowej BIK

Tabela 5 przedstawia średnią wartość zaległego zobowiązania przypadającą na osobę z określonego tytułu, przy czym:

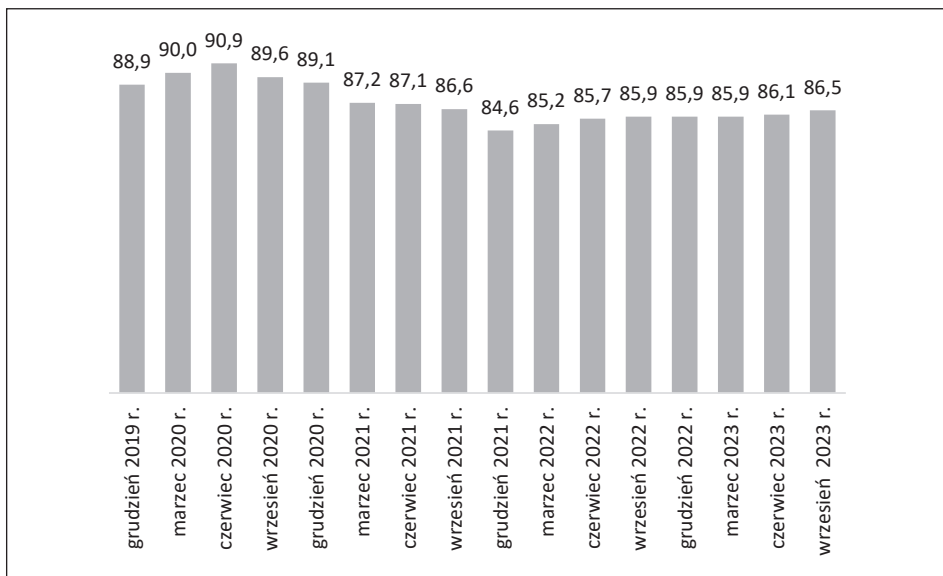
- średnia wartość zaległego zobowiązania na osobę z tytułu określonego tytułu wzrasta w latach 2019 - I półrocze 2024 r., czyli wartość zobowiązań wzrosła we wszystkich analizowanych aspektach,
- średnia wartość zaległego zobowiązania na osobę wzrosła z 27 874 tys. zł w 2019 r. do 32 893 tys. zł w I półroczu 2024 r.,
- największą wartość z tendencją wzrostową była średnia wartość niezapłaconych alimentów, gdyż w 2019 r. wynosiła ona 39 912 tys. zł, a w I półroczu 2024 roku już 54 193 tys. zł, czyli nastąpił przyrost aż o 135%,
- średnia wartość zaległego zobowiązania pozakredytowego w analizowanym okresie również wzrosła, gdyż w 2019 r. wynosiła 18 950 tys. zł, a w I półroczu 2024 roku - 23 353 tys. zł, zadłużenie dotyczyło zobowiązania wobec operatorów multimediów, w tym operatorów sieci komórkowych, dostawców Internetu czy telewizji kablowej.

Z przedstawionych danych wynika, że zadłużenie Polaków wzrosło, co ma znaczący wpływ na wiele aspektów życia społecznego i gospodarczego. Zrozumienie struktury zadłużenia, zarówno pod względem demograficznym, jak i rodzajowym, jest kluczowe dla opracowania skutecznych strategii zarządzania długiem i zapobiegania jego dalszemu wzrostowi.

Indeks Zaległych Płatności Polaków (IZPP) pokazujący, ile osób z problemami finansowymi przypada na 1000 dorosłych mieszkańców w kraju, osiągnął na koniec września 2023 r. wartość 86,5 pkt, co oznacza, iż tylko 14% Polaków nie ma kłopotów ze spłatą swojego zadłużenia. Analizując lata 2019-2023, można zauważyć spadek wartości indeksu zaległych płatności, gdyż w 2020 r. kształtował się on na bardzo wysokim poziomie 90,9 pkt i spadł nawet do poziomu 84,6 pkt w grudniu 2021 roku. Pomimo tendencji spadkowej niestety negatywny jest fakt, że aż tak dużo gospodarstw domowych ma zaległe płatności swoich zobowiązań finansowych.

Oprócz BIG InfoMonitor oraz BIK kolejną instytucją, która publikuje szczegółowe dane na temat zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce jest Krajowy Rejestr Długów. Tabela 6 przedstawia zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce wg KRS w latach 2013-2023, natomiast tabela 7 - liczbę zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce w latach 2013-2023 z uwzględnieniem przedziału wiekowego.

Rycina 2. Indeks zaległych płatności gospodarstw domowych w Polsce w latach 2019–2023 BIG Info Monitor

Źródło: Rejestr dłużników BIG InfoMonitor i baza informacji kredytowych BIK

Tabela 6. Zadłużenie gospodarstw domowych w latach 2013–2023 w mln zł

Przedziały wiekowe	[18–25]	[26–35]	[36–45]	[46–55]	[56–65]	>65	Suma	
Zadłużenie w mln zł	2013	42,8	1 784,5	4 081,5	4 090,8	2 763,6	952,9	13 716,2
	2014	115,9	2 286,2	5 068,0	4 830,2	3 188,2	1 097,8	16 586,3
	2015	220,7	3 474,3	8 038,5	7 463,6	4 773,8	1 719,2	25 690,2
	2016	302,9	4 316,6	10 386,8	9 503,3	5 895,5	2 109,8	32 514,8
	2017	507,3	5 643,8	13 278,6	11 736,2	7 452,6	2 938,7	41 557,2
	2018	566,0	5 744,7	14 396,4	13 127,4	8 366,1	3 673,8	45 874,3
	2019	551,3	5 333,5	14 017,4	13 479,1	8 408,8	3 888,8	45 678,9
	2020	494,7	5 222,8	14 328,1	14 668,2	8 902,4	4 417,3	48 033,5
	2021	453,9	4 655,3	12 702,2	13 757,5	8 200,6	4 354,6	44 124,1
	2022	175,8	3 376,1	11 303,3	14 534,4	8 965,1	5 769,3	44 124,1
2023	307,0	4 079,6	11 939,6	14 437,8	8 522,8	5 157,8	44 444,6	
% zmiana między 2013 a 2023	617%	129%	193%	253%	208%	441%	224%	
% zmiana między 2022 a 2023	75%	21%	6%	-1%	-5%	-11%	1%	

Źródło: dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Długów

Tabela 7. Liczba zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce w latach 2013–2023 z uwzględnieniem przedziału wiekowego

Przedziały wiekowe		[18–25]	[26–35]	[36–45]	[46–55]	[56–65]	>65	Suma
Liczba dłużników	2013	29 225	460 914	520 540	384 738	328 570	159 881	1 883 868
	2014	66 089	507 755	548 441	402 997	335 263	157 895	2 018 440
	2015	100 316	549 345	589 881	440 031	362 221	170 333	2 212 127
	2016	109 986	544 263	601 533	453 164	366 899	172 954	2 248 799
	2017	146 933	579 298	645 113	488 121	395 477	191 067	2 446 009
	2018	146 662	572 578	666 706	507 144	407 081	219 888	2 520 059
	2019	135 601	544 072	662 952	509 602	398 032	231 229	2 481 488
	2020	119 595	516 455	658 205	519 654	392 727	248 716	2 455 352
	2021	111 261	487 132	640 379	517 847	374 419	255 409	2 386 447
	2022	57 430	423 675	635 882	555 837	388 543	326 027	2 387 394
	2023	87 364	443 628	628 104	539 521	367 503	300 278	2 366 398
% zmiana między 2013 a 2023		199%	-4%	21%	40%	12%	88%	26%
% zmiana między 2022 a 2023		52%	5%	-1%	-3%	-5%	-8%	-1%

Źródło: dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Długów

Jak wynika z danych zawartych w tabelach 6 i 7, ponad siedmiokrotnie wzrosło zadłużenie Polaków w wieku 18–25 lat widniejących na liście nierzetelnych dłużników między 2013 a 2023 r. (wzrost z 42,8 mln zł do 307 mln zł). Według danych Krajowego Rejestru Długów w tym samym czasie łączne zadłużenie Polaków od 18 roku życia zwiększyło się ponad trzykrotnie (wzrost z 13,7 mld zł do 44,4 mld zł).

W 2023 r. łączne zadłużenie nierzetelnych dłużników w wieku 18+ wzrosło o 1% względem 2022 r., podczas gdy w grupie wiekowej 18–25 wzrosło o 75%.

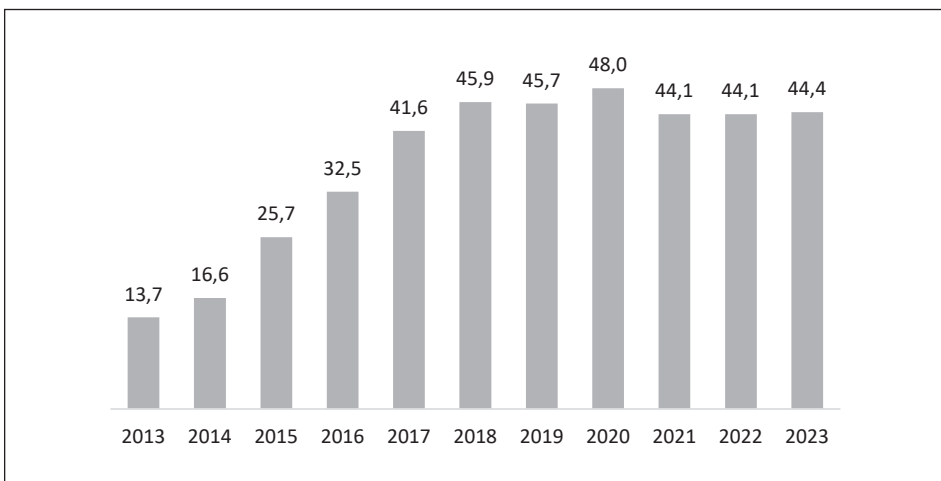
W 2023 r. było prawie 2,4 mln nierzetelnych dłużników w wieku 18+ widniejących w Krajowym Rejestrze Długów.

Od 2021 r. liczba nierzetelnych dłużników utrzymywała się na podobnym poziomie ok. 2,4 mln osób. Jednocześnie jest to nieznacznie mniej niż jeszcze przed pandemią w roku 2018 czy 2019, kiedy ta liczba oscylowała wokół 2,5 mln osób.

W 2023 r. największą grupę nierzetelnych dłużników stanowiły osoby z grupy wiekowej 36–45 lat. Było ich 628 tys.

Choć liczba nierzetelnych dłużników z grupy wiekowej 18–25 lat była najmniejsza na tle pozostałych grup wiekowych, to jednak w ciągu ostatniej dekady nastąpił największy, bo aż trzykrotny jej wzrost (z 29,2 tys. osób w 2013 r. do 87,4 tys. osób w 2023 r.). W tym samym okresie łączna liczba nierzetelnych dłużników w wieku 18+ zwiększyła się o około jedną czwartą (wzrost z niecałych 1,9 mln w 2013 r. do prawie 2,4 mln z w 2023 r.).

Rycina 3. Zadłużenie nierzetelnych dłużników widniejących w Krajowym Rejestrze długów – dane w mld zł

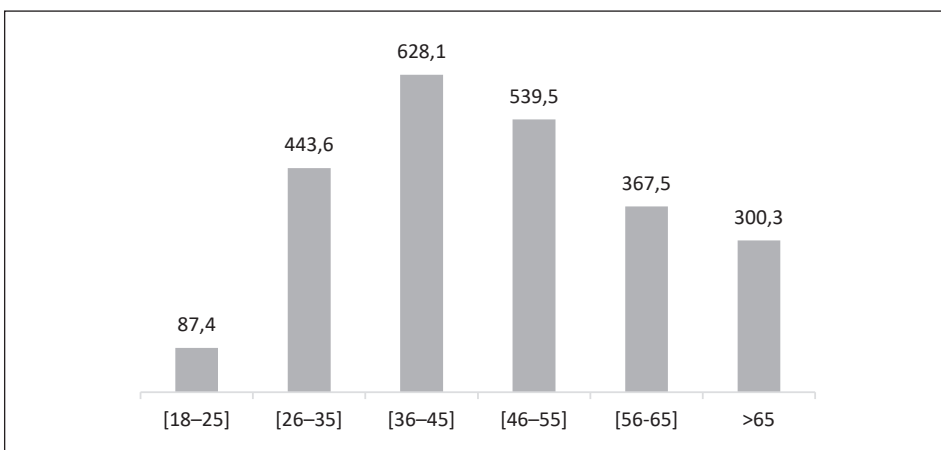

Źródło: dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Długów

Zadłużenie nierzetelnych dłużników widniejących w Krajowym Rejestrze długów – dane w mld zł w latach 2013–2023 – rosło, przy czym najniższe było w 2013 r. i wynosiło 13,7 mld zł, natomiast najwyższe było w 2020 r., kiedy to wynosiło 48 mld zł. W latach 2021–2023 wynosiło ono 44 mld zł. Dane potwierdzają, że zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce wzrasta.

Rycina 4 ukazuje liczbę nierzetelnych dłużników w przedziale wiekowym w Krajowym Rejestrze Długów w 2023 r.

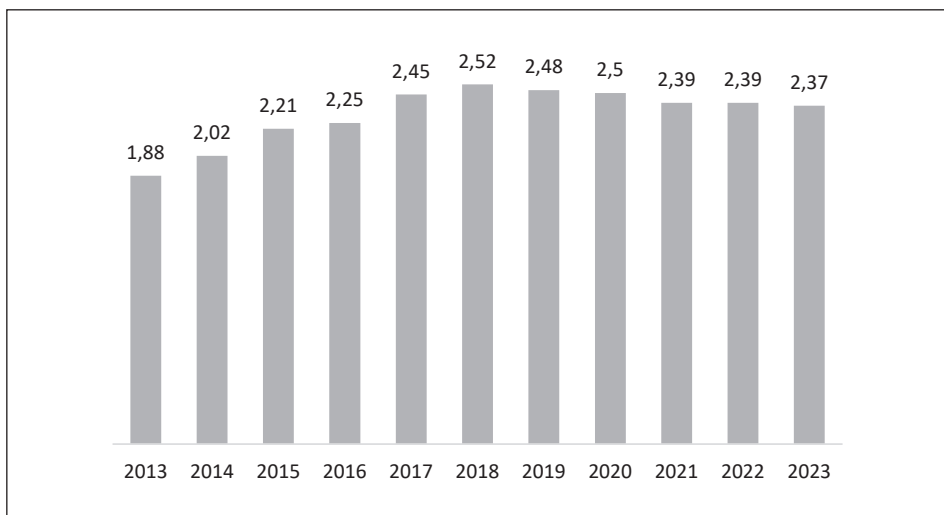
Rycina 4. Liczba nierzetelnych dłużników w przedziale wiekowym w Krajowym Rejestrze Długów w 2023 r.

Źródło: dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Długów

Największa liczba nierzetelnych dłużników w 2023 r. (rycina 4) to osoby w wieku 36-45 lat – było to 628,1 tys. gospodarstw domowych. Na drugiej pozycji znalazły się zadłużone gospodarstwa domowe osób w przedziale wiekowym 46-55 lat – 539 (5 tys.), natomiast najmniej nierzetelnych gospodarstw domowych należało do osób w wieku 18-25 lat (87,4 tys.).

Rycina 5. Liczba nierzetelnych dłużników widniejących w Krajowym Rejestrze Długów – dane w mln

Źródło: dane udostępnione przez Krajowy Rejestr Długów

Liczba nierzetelnych dłużników w latach 2013-2018 (rycina 5) wykazywała tendencję rosnącą, gdyż w 2013 było to 1,88 mln gospodarstw domowych, a w 2018 r. już 2,52 mln. W latach 2019-2024 była lekka tendencja malejąca, z poziomem 2,37 mln nierzetelnych dłużników w 2023 r.

Najczęstsze źródła zadłużenia gospodarstw domowych

W 2022 r. z okazji Dnia bez Długów KRUK S.A. we współpracy z Ogólnopolskim Panelem Badawczym Ariadna przygotował badanie dotyczące indeksu wypłacalności Polaków i ich postaw wobec zadłużenia. Badanie zostało przeprowadzone na próbie ogólnopolskiej, losowej, wynoszącej 1084 osób powyżej 18 roku życia. Rodzaje zobowiązań, które były opłacane na czas, czyli w sposób terminowy, wg wyników badania, przedstawiono na rycinie 6 (*Indeks kondycji finansowej Polaków, 2022*).

Dane zawarte na rycinie 6 wskazują na kolejność nieopłacanych w sposób terminowy zobowiązań, do których zalicza się:

- kredyt gotówkowy w banku – 25%,
- debet na koncie lub karcie kredytowej – 23%,
- nieopłacone rachunki za media (woda, prąd, gaz) – 20%,
- niespłacona pożyczka w firmie pożyczkowej – 19%,

Rycina 6. Rodzaje zobowiązań finansowych nieopłacanych na czas (terminowo) przez gospodarstwa domowe w Polsce

Źródło: Indeks oceny edukacji finansowej Polaków (2022: 10)

- opłata za ogrzewanie, węgiel, ekogroszek, gaz – 14%,
 - niespłacona pożyczka u znajomych i rodziny – 13%,
 - niespłacony kredyt hipoteczny w złotówkach – 10%,
 - nieopłacony czynsz za mieszkanie, dom – 9%,
 - nieopłacony rachunek za telefon – 8%,
 - pozostałe.
- Natomiast dane ERIF BIG wskazują jako najczęstsze źródła zadłużenia (Więch, 2024):
- zobowiązania wobec operatorów multimediiów, w tym operatorów sieci komórkowych, dostawców Internetu czy telewizji kablowej. Liczba wpisów o nierzetelnym kliencie w tej kategorii osiągnęła poziom 858 tys., co przekłada się na 27,6% wszystkich negatywnych wpisów. Wartość długu Polaków z tego tytułu wynosiła 2,436 mld zł;
 - zobowiązania pożyczkowe, z kwotą zadłużenia wynoszącą 5,147 mld zł. Liczba negatywnych wpisów w bazie ERIF dotyczących nieuregulowanych rat pożyczkowych to 760,6 tys. Ten rodzaj zadłużenia wskazuje na problemy z regulacją zobowiązań finansowych wynikających z umów pożyczkowych;
 - najwyższe zadłużenie, wynoszące 16,047 mld zł, dotyczyło niezapłaconych alimentów. Mimo że w tej kategorii jest mniej negatywnych wpisów (429 tys.), są one na zdecydowanie wyższym poziomie w porównaniu z innymi rodzajami zadłużenia. Rosnące długi alimentacyjne, które obserwujemy od początku ubiegłego roku, stanowią poważny

problem społeczny, z którym borykają się tysiące rodzin w Polsce. Tylko w okresie od września 2022 do września 2023 długi alimentacyjne wzrosły o 2,7 mld zł, osiągając wartość prawie 14,7 mld zł.

Warto zauważyć, że zadłużenie gospodarstw domowych w Polsce wzrosło, a analiza najczęstszych źródeł zadłużenia wskazuje na złożoność problemu. Zobowiązania wobec operatorów multimediów, nieuregulowane raty pożyczkowe oraz długi alimentacyjne stanowią główne obszary, w których Polacy mają trudności z regulacją swoich zobowiązań finansowych. Rozumienie struktury tego zadłużenia jest kluczowe dla opracowania skutecznych strategii zarządzania długiem i zapobiegania jego dalszemu wzrostowi.

Zakończenie

W funkcjonowaniu gospodarstw domowych zadłużenie to naturalny etap w ich rozwoju, który jest wynikiem zaciągania zobowiązań, w tym kredytów i pożyczek. Zadłużanie się to normalne zachowanie członków gospodarstw domowych i na pewnym etapie życia jest nieuniknione. To forma pozyskania środków, zwłaszcza we wczesnych okresach cyklu życia gospodarstwa domowego, kiedy zapotrzebowanie na środki finansowe jest największe. Jednakże z różnych powodów poziom zadłużenia gospodarstwa może osiągnąć wartość niemożliwą do spłaty i problemem staje się wtedy nadmierne zadłużenie.

Zadłużanie się gospodarstw domowych jest zjawiskiem złożonym, a przez to niełatwym w analizie. Oznacza to, że zrozumienie jego istoty wymaga spojrzenia sięgającego daleko poza sferę rozważań czysto ekonomicznych lub przynajmniej wzbogacenia jej o perspektywę socjologiczną, psychologiczną i polityczną (Wałęga, Wałęga, Kowalski, 2021). Dopiero to pozwala zrozumieć, jaką funkcję pełni dziś dług prywatny w życiu społeczeństwa jako całości oraz pojedynczych gospodarstw domowych.

Dług jest w Polsce tematem wrażliwym społecznie i politycznie. Jest to zrozumiałe, ponieważ poziom i dynamika zadłużenia wywierają istotny wpływ na dobrobyt gospodarstw domowych, zwłaszcza w sytuacjach kryzysowych, kiedy nominalna sztywność zadłużenia wywołuje mocny dyskomfort osób zadłużonych (Morawski, Wieczorek, 2018). W ostatnich latach w parlamencie podejmowanych było wiele inicjatyw, których zadaniem była pomoc osobom nadmiernie zadłużonym – wystarczy wymienić regulacje ograniczające koszt pożyczek w firmach pożyczkowych, regulacje wspierające osoby z nadmiernym obciążeniem kredytem hipotecznym, zmiany w postępowaniu komorniczym czy liberalizację prawa dotyczącego upadłości konsumenckiej.

Zadłużenie gospodarstwa domowego może być, i często jest, stanem normalnym, związanym z koniecznością finansowania drogich, strategicznych dóbr i usług konsumpcyjnych, takich jak zakup czy remont domu, czy z potrzebą wynikającą z sytuacji nadzwyczajnej, np. opłacenia operacji medycznej za granicą.

Zadłużenie może jednak, na skutek różnych czynników, przerodzić się w problem niewypłacalności gospodarstwa, i mimo iż stanowi w takim przypadku swego rodzaju zator płatniczy, to wciąż czasowa utrata płynności finansowej nie musi oznaczać bankructwa. Ostatnia sytuacja występuje dopiero wówczas, gdy problemy spiętrzą się do tego stopnia, iż zakłócenia zmieniają charakter z przejściowego (np. liczonego w miesiącach) na permanentny (liczonego w latach). W stałej utracie zdolności do regulowania dochodzi do sytuacji, w której gospodarstwo nie jest w stanie pozyskać nowych źródeł finansowania, takich jak kredyt konsolidacyjny czy pożyczka od znajomych, ze względu na źle rokujące parametry

finansowe, w tym zdolność kredytową. Stan ten z reguły uniemożliwia dalsze gospodarowanie gospodarstwa domowego i oznacza konieczność ubiegania się na drodze sądowej o ogłoszenie upadłości konsumenckiej (Tokarski A., Tokarski M, 2023).

Pogłębiająca się spirala zadłużenia nie jest tylko liczbą w statystykach, gdyż staje się realnym problemem wpływającym na codzienne życie wielu osób. Rozumienie przyczyn, skutków oraz znajdowanie efektywnych rozwiązań dla osób zadłużonych staje się kluczowe dla stabilności finansowej.

Podsumowując, zadłużenie Polaków odnotowało znaczący wzrost, co wskazuje na pogłębiające się problemy finansowe wśród obywateli kraju.

Analiza przyczyn i charakterystyki zadłużenia, zarówno pod kątem demograficznym, jak i w odniesieniu do najczęstszych źródeł zobowiązań, pozwala na lepsze zrozumienie skali problemu. Takie rozumienie stanowi fundament do konstruowania efektywnych metod zarządzania długiem, które mogą pomóc osobom zadłużonym w powrocie do stabilności finansowej.

Zwracając uwagę na konsekwencje społeczne i gospodarcze rosnącego zadłużenia, nie można ignorować potrzeby dalszych badań oraz rozwijania nowych strategii wsparcia dłużników. Wypracowanie i wdrażanie rozwiązań, które adresują korzenie problemu zadłużenia, podobnie jak edukacja finansowa, mogą przyczynić się do zahamowania negatywnych trendów i poprawy kondycji finansowej polskich gospodarstw domowych.

Literatura

References

- Bolibok, P. (2017). Zadłużenie gospodarstw domowych a dynamika wydatków konsumpcyjnych w krajach OECD po wybuchu kryzysu finansowego. *Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace*. Pozyskano z: <https://econjournals.sgh.waw.pl/kwes/article/view/14/9>
- Dąbrowska, K., Warcholak, K. (2018). Znaczenie wiedzy finansowej gospodarstw domowych we współczesnej gospodarce. *Europa Regionum*, 1.
- Duczkowski, N., Słowik L. (2022). Wpływ subiektywnej oceny sytuacji materialnej na zadłużenie gospodarstw domowych. *Wiadomości Statystyczne*, 67.
- Gadomski, W. (2024). *Globalny dług publiczny w 2024 roku będzie o ponad 50% wyższy niż przed pandemią*. *Gazeta Wyborcza*, 2024.03.01.
- Grzega, U. (2022). Bankructwo i zadłużenie gospodarstw domowych jako źródło i wymiar wykluczenia konsumentów. W: S. Smyczek, *Wykluczenie konsumenckie. Przyczyny, obszary i formy współczesnego wykluczenia rynkowego*. Katowice: Uniwersytet Ekonomiczny, 85-106.
- Hrycaj, A., Kosmal A. (2021). *Ewolucja zmian w zakresie umorzenia zobowiązań osób fizycznych w ramach postępowania upadłościowego (art. 369 ust 1a Prawa upadłościowego)*. Warszawa: Instytut Wymiaru Sprawiedliwości.
- Indeks oceny edukacji finansowej Polaków*. (2022). Wrocław: Kruk S.A.
- Indeks kondycji finansowej Polaków*. (2023; 2024, 5 maja). Pozyskano z: <https://pl.kruk.eu/dla-prasy/kondycja-finansowa>
- Info Dług. (2021). *Ogólnopolski raport o zaległym zadłużeniu i niesolidnych dłużnikach - marzec 2021. 41 edycja*. Warszawa: BIG.
- Kalczyńska, S. (2008). *Ocena stanu sytuacji zadłużeniowej gospodarstw domowych – na tle badań (pierwotnych i wtórnych)*. W: B. Świecka, *Bankructwa gospodarstw domowych. Perspektywa ekonomiczna i społeczna*. Warszawa: Difin.
- Kuchciak, I. (2013). Nadmierne zadłużanie się gospodarstw domowych – przyczyna i skutek wykluczenia finansowego. *Bezpieczny Bank*, 2-3.

- Lea, S., Webley, P., Walker, C.M. (1995). Psychological factors in consumer debt: Money management, time horizons and consumer behavior. *Journal of Economic Psychology*, 16, 687-701. DOI: [https://doi.org/10.1016/0167-4870\(95\)00013-4](https://doi.org/10.1016/0167-4870(95)00013-4).
- Mazurek-Krasodomka, E. (2011). Sytuacja finansowa gospodarstw domowych i jej determinanty. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 174.
- Mączyńska, E. (2018). Chwilówkowe pożyczki pieniężnie w kontekście ekonomii behawioralnej i regulacyjnych funkcji państwa. E.I. Jakubowska-Branicka, *Rynek firm pożyczkowych w Polsce. Teoria i praktyka*. Warszawa: PTE, 241-267.
- Misztal, J. (2023, 13 lipca). *Globalny dług publiczny na rekordowym poziomie. Płacą za niego obywatele*. Pozyskano z: <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Globalny-dlug-publiczny-na-rekordowym-pozymie-Placa-za-niego-obywatele-8578100.html>
- Morawski, I. Wieczorek S. (2018). *Zadłużenie i bezpieczeństwo finansowe Polaków*. Warszawa: Spotdata.
- Nowak, P. (2017). Perspektywy upadłości konsumenckiej w Polsce w kontekście zmian ekonomiczno-prawnych. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 31(3), 153-166.
- Przybylska-Kapuścińska, W. (2012). Gospodarstwa domowe na rynku finansowym w Polsce. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu*.
- Raport InfoDług: W roku drożyzny Polacy zwiększyli zaległości o 6,4 mld zł do 79 mld zł.* (2023; 2024, 20 września). Pozyskano z: <https://goodonepr.prowly.com/234939-raport-infodlug-w-roku-drozynny-polacy-zwiekszyli-zaleglosci-o-64-mld-zl-do-79-mld-zl>
- Rogowski, W. (2021). Sytuacja na rynku kredytów dla gospodarstw domowych w drugim roku pandemii. *Gazeta SGH Insight*, 364.
- Świecka, B. (2009). *Niewypłacalność gospodarstw domowych*. Warszawa: Difin.
- Świecka, B., Koziański, M. (2014). Rola perspektywy czasowej w zadłużeniu gospodarstw domowych. Ujęcie behawioralne. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego*, 834.
- Tereszkiewicz, P. (2012). Prawo upadłości konsumenckiej i jego funkcjonowanie w Austrii, Francji, Niemczech i Anglii. W: *Upadłość konsumencka – funkcjonowanie w Polsce oraz rozwiązania prawne w wybranych krajach*. Warszawa: Kancelaria Senatu.
- Tokarski, A., Tokarski, M. (2023). *Bankructwa*, t. III. Warszawa: Difin.
- Wałęga, A., Wałęga G. (2018). O badaniach zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce. *Wiadomości Statystyczne*, 3.
- Wałęga, G., (2010). Determinanty zadłużenia gospodarstw domowych w Polsce w świetle wybranych teorii konsumpcji. W: Z. Dach (red.), *Otoczenie ekonomiczne a zachowania podmiotów rynkowych*. Kraków: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
- Wałęga, A., Wałęga G., Kowalski R. (2021). *Warunki życia nadmiernie zadłużonych gospodarstw domowych w Polsce*. Warszawa: PWE.
- Więch, C. (2024, 10 września). *Nowe dane ERIF BIG ujawniają: Zadłużenie Polaków wzrosło. Co to zmienia*. Pozyskano z: <https://pwrestrukturyzacja.pl/blog/nowe-dane-erif-big-ujawniaja-zadluzenie-polakow-wzroslo-co-to-zmienia>
- Wiśniewska, A. (2016). Determinanty nadmiernego zadłużania się polskich gospodarstw domowych. *Współczesne Finanse. Teoria i Praktyka*, 1.
- Zaległości Polaków to już 76,65 mld zł. Rosną, bo wielu uważa, że dla lepszego poziomu życia rodziny, można przestać płacić rachunki.* (2019; 2024, 4 lipca). Pozyskano z: <https://media.bik.pl/informacje-prasowe/459878/zaleglosci-polakow-to-juz-76-65-mld-zl-rosna-bo-wielu-uwaza-ze-dla-lepszego-poziomu-zycia-rodziny-mozna-przestac-placic-rachunki>

Andrzej Tokarski, dr nauk ekonomicznych. Pracuje jako wykładowca w Instytucie Ekonomii Finansów na Uniwersytecie WSB Merito w Toruniu. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się na zagadnieniach związanych z oceną kondycji ekonomiczno-finansowej podmiotu gospodarczego w aspekcie zagrożenia kontynuacji działalności oraz upadłością przedsiębiorstw w gospodarce rynkowej. Autor lub współautor ponad stu publikacji z zakresu rachunkowości, analizy finansowej i finansów przedsiębiorstw.

Andrzej Tokarski, PhD (in Economics), works as a lecturer in the Institute of Finance at the Institute of Economics and Finance at WSB Merito University in Toruń (Poland). The author's research interests focus on issues related to the assessment of the financial and economic standing of an economic entity at risk for bankruptcy or when the continuity of its economic activity is jeopardised in the free market economy. The author has published or co-published over 100 publications in accountancy, financial analysis and corporate finance.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3209-051X>

Adres/Address:

Uniwersytet WSB Merito Toruń
Wydział Finansów i Zarządzania
Instytut Ekonomii i Finansów
ul. Młodziejowa 31A
87-100 Toruń, Poland
e-mail: andrzej.tokarski@torun.merito.pl

Maciej Kopczyński, magister matematyki. Pracuje jako wykładowca w Instytucie Nauk Stosowanych. Specjalizuje się w prowadzeniu zajęć z matematyki, statystyki oraz badań operacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem ich zastosowań w analizie ekonomicznej i finansowej. Jego zainteresowania badawcze obejmują modelowanie statystyczne oraz analizę danych w kontekście oceny kondycji ekonomiczno-finansowej gospodarstw domowych i przedsiębiorstw.

Maciej Kopczyński, a Master of Science in Mathematics who works as a lecturer at the Institute of Applied Sciences. He specializes in teaching mathematics, statistics and operations research, with particular emphasis on their applications in economic and financial analysis. His research interests include statistical modeling and data analysis in the context of assessing the economic and financial condition of households and enterprises.

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-1229-9562>

Adres/Address:

Uniwersytet WSB Merito Toruń
Wydział Finansów i Zarządzania
Instytut Nauk Stosowanych
ul. Młodziejowa 31A
87-100 Toruń, Poland
e-mail: maciej.kopczynski@bydgoszcz.merito.pl